DAILY ASSAM

অসমীয়া ভাষাৰ ব্যাকৰণ

ব্যাকৰণ ঃ

কোনো এটা ভাষাৰ গঠন পদ্ধতিৰ বিজ্ঞানসন্মত আৰু তন্ন তন্ন বিচাৰ-বিশ্লেষণেই সেই ভাষাটোৰ ব্যাকৰণ। অৰ্থাৎ ব্যাকৰণ এখনত নিৰ্দিষ্ট ভাষা এটাৰ গাঁথনিক দিশৰ বিশ্লেষণ বিজ্ঞানসন্মতভাৱে দাঙি ধৰা হয়। গতিকে ব্যাকৰণ পুথি এখন পঢ়িলেই ভাষা এটা শুদ্ধকৈ লিখিব বা ক'ব পাৰি বুলি ধাৰণা কৰাটো সমীচীন নহয়। ব্যাকৰণ এখন পঢ়িলে কোনো এটা ভাষাৰ গঠন পদ্ধতিৰ বিষয়ে জানিব পাৰি।

ভাষা এটাৰ গঠন পদ্ধতি সম্পাদন হয় প্ৰধানতঃ চাৰিটা উপাদানৰ সমন্বয়ত। সেই উপাদানকেইটা হৈছে— ধ্বনি, শব্দ, বাক্য আৰু অৰ্থ। ব্যাকৰণত ধ্বনি, শব্দ আৰু বাক্য— এই তিনিটা উপাদানৰ আলোচনাহে থাকে।

ব্যাকৰণৰ উপাদানসমূহ ঃ

(ক) ধ্বনি ঃ ধ্বনি হৈছে ভাষা এটাৰ আটাইতকৈ ক্ষুদ্ৰ উপাদান। মানুহে বাগিন্দ্ৰিয়ৰ সহায়ত (ওঁঠ, জিভা, দাঁত, তালু, ঘটিকা, গলকোষ, শ্বাসনলী, নাসিকা বিবৰ, হাঁওফাঁও আদি অংগসমূহ) ধ্বনি উচ্চাৰণ কৰে বাবে ইয়াক বাগ্‌ধ্বনি বোলা হয়। মানুহে শ্বাস-প্ৰশ্বাস লওঁতে হাঁওফাঁওলৈ বায়ু সোমায় আৰু হাঁওফাঁওৰ পৰা বায়ু ওলাই আহে। এই বায়ুপ্ৰবাহৰ সোঁতক ওঁঠ আৰু জিভাৰ সহায়ত দাঁত, তালু আদি অংগবোৰত ৰোধ বা নিয়ন্ত্ৰণ কৰাৰ ফলত

যি নাদৰ সৃষ্টি হয়, সেয়াই বাগ্‌ধ্বনি। দৰাচলতে মানুহৰ মাত বা কথাৰ ক্ষুদ্ৰ ক্ষুদ্ৰ ভাগবোৰেই হৈছে বাগ্‌ধ্বনি।

ধ্বনিৰ বিশিষ্ট ৰূপটোৱেই হৈছে বৰ্ণ। অৰ্থাৎ কোনো এটা ভাষাৰ সুকীয়া উচ্চাৰণ বৈশিষ্ট্য থকা ধ্বনিবোৰেই হৈছে সেই ভাষাটোৰ বৰ্ণ। আনহাতে আখৰ হৈছে ধ্বনি বুজাবলৈ ব্যৱহাৰ কৰা চিহ্ন বা প্ৰতীক। ধ্বনি, বৰ্ণ আৰু আখৰৰ নিজা অৰ্থ নাই।

(খ) **শব্দ ঃ** এক বা একাধিক বৰ্ণৰে গঠিত ভাষাৰ অৰ্থযুক্ত গোটকে শব্দ বোলে। যেনে— ই, সি, ক, মানুহ, গৰু, ঘৰ আদি। শব্দ এটা উচ্চাৰণ কৰাৰ লগে লগে ইয়াৰ লগত জড়িত অৰ্থটো আপোনা-আপুনি স্পষ্ট হয়। কেতিয়াবা দুটা ভিন্ন অৰ্থযুক্ত শব্দ লগ লাগিও অন্য এটা অৰ্থযুক্ত শব্দ গঠন হ'ব পাৰে। যেনে— তল-সৰা, তলা-নলা, চকু-মুদা ইত্যাদি। এইদৰে বিভিন্ন ধৰণে শব্দ গঠন হ'ব পাৰে।

(গ) **বাক্য ঃ** ভাষাৰ আটাইতকৈ ডাঙৰ উপাদানবিধেই হৈছে বাক্য। শব্দৰ সুসমন্বয়ত বাক্য গঢ় লৈ উঠে। পৰস্পৰ সম্বন্ধযুক্ত শব্দসমষ্টিয়ে একোটা মনোভাৱ পূৰ্ণকৈ প্ৰকাশ কৰিব পাৰিলে একোটা বাক্য হয়। বাক্যত সংযুক্ত শব্দবোৰ এটা ক্ৰমত লগ লাগে। পূৰ্ব প্ৰসংগ থাকিলে কেতিয়াবা এটা শব্দৰেও বাক্য গঠন হ'ব পাৰে। যেনে—

তুমি ভাত খালানে? (তিনিটা শব্দৰে গঠন হোৱা বাক্য)

খালোঁ। (এটা শব্দৰে গঠন হোৱা বাক্য)

(ক) অসমীয়া ভাষাৰ বিভক্তি ঃ

ভাষাৰ ক্ষুদ্ৰতম অৰ্থৱহ গোটবোৰেই হৈছে ৰূপ বা প্ৰাকৃতি (morpheme)। কিছুমান প্ৰাকৃতিৰ অৰ্থ স্বতন্ত্ৰভাৱে প্ৰকাশ পায়; যেনে— মানুহ, ফুল, ধান, কৰ্, খা ইত্যাদি। এনেবোৰ প্ৰাকৃতিক মুক্ত প্ৰাকৃতি বোলা হয়। এই মুক্ত প্ৰাকৃতিবোৰৰ প্ৰত্যেকটোৱেই একো একোটা শব্দ। আনহাতে কিছুমান প্ৰাকৃতিৰ অৰ্থ স্বতন্ত্ৰভাৱে প্ৰকাশ নাপায়। আন প্ৰাকৃতিৰ লগত যুক্ত হ'লেহে সেইবোৰ প্ৰাকৃতিৰ অৰ্থ প্ৰকাশিত হয় যেনে ঃ -জন (মানুহজন), -ৰ (মানুহৰ),

-অনি (ধাননি, ফুলনি), -এ (ধানে, ফুলে), -ওঁ (কৰোঁ, খাওঁ) ইত্যাদি। -জন, -ৰ, -অনি, -এ, -ওঁ ইত্যাদি ধৰণৰ প্ৰাকৃতিবোৰে অকলে অৰ্থ প্ৰকাশ কৰিব নোৱাৰে। অকলে অৰ্থ প্ৰকশ কৰিব নোৱাৰা এনেধৰণৰ প্ৰাকৃতিকে যুক্ত প্ৰাকৃতি বা সৰ্গ বোলে।

সৰ্গবোৰৰ কিছুমানে আন প্ৰাকৃতিৰ লগত যোগ হৈ নতুন অৰ্থৱহ শব্দৰ সাধন কৰিব পাৰে আৰু কিছুমানে শব্দৰ সাধন কৰিব নোৱাৰে, কেৱল শব্দৰ ৰূপৰহে সলনি কৰিব পাৰে। নতুন অৰ্থৱহ শব্দৰ সাধন কৰিব পৰা সৰ্গক প্ৰত্যয় আৰু শব্দৰ ৰূপৰ সলনি ঘটাব পৰা সৰ্গক বিভক্তি বোলা হয়।

বিভক্তিয়ে বাক্যত প্ৰয়োগ হোৱা শব্দৰ স্থান নিৰ্ণয় কৰে। অৰ্থাৎ যিবোৰ সৰ্গই বাক্যত প্ৰযুক্ত শব্দবোৰৰ ক্ৰম নিৰ্ণয় কৰি অৰ্থৰ সংগতি ৰক্ষা কৰে আৰু যিবোৰ সৰ্গ যুক্ত হ'লে শব্দৰ ৰূপৰ পৰিৱৰ্তন ঘটে, সেইবোৰ সৰ্গই বিভক্তি।

কেতিয়াবা বিভক্তি যোগ নোহোৱাকৈও বাক্যত শব্দ যুক্ত হোৱা দেখা যায়। যেনে—

<u>মানুহ</u> আহিছে।

মানুহে <u>ভাত</u> খাইছে।

তই কামটো <u>কৰ্</u>।

ওপৰৰ তিনিওটা বাক্যত তলত আঁচ টনা শব্দকেইটা বিভক্তি যোগ নোহোৱাকৈ প্ৰয়োগ হৈছে। বিভক্তি লগ নলগাকৈ বাক্যত যোগ হোৱা এনেবোৰ শব্দত -০ (শূন্য) বিভক্তি প্ৰয়োগ হোৱা বুলি ধৰি লোৱা হয়। অৰ্থাৎ—

প্ৰথম বাক্যত ঃ মানুহ + -০ (শূন্য) বিভক্তি
দ্বিতীয় বাক্যতঃ ভাত + -০ (শূন্য) বিভক্তি
তৃতীয় বাক্যত ঃ কৰ্ + -০ (শূন্য) বিভক্তি

বিভক্তিৰ শ্ৰেণীবিভাগ ঃ

বিভক্তিবোৰ ধাতুমূলীয় আৰু নামমূলীয় শব্দত যোগ হয়। সেই হিচাপে অসমীয়া ভাষাত বিভক্তি প্ৰধানতঃ দুই প্ৰকাৰৰ—

(১) ক্রিয়াবিভক্তি বা ধাতুৰূপৰ পুৰুষবাচক বিভক্তি

(২) নামবিভক্তি

নামবিভক্তি দুই প্রকাৰৰ ঃ

সম্বন্ধবাচক শব্দৰ পিছত যোগ হোৱা পুৰুষবাচক বিভক্তি আৰু কাৰকবাচক বিভক্তি বা শব্দবিভক্তি।

(১) ক্রিয়াবিভক্তি বা ধাতুৰূপৰ পুৰুষবাচক বিভক্তি ঃ পুৰুষ অনুযায়ী ধাতুৰ পিছত যোগ হোৱা বিভক্তিবোৰেই ক্রিয়াবিভক্তি বা ধাতুৰূপৰ পুৰুষবাচক বিভক্তি। তলত পুৰুষ অনুযায়ী এই বিভক্তিৰ প্রয়োগ দেখুওৱা হ'ল ঃ

(ক) প্রথম পুৰুষৰ বিভক্তি ঃ অসমীয়া ভাষাত প্রথম পুৰুষত ধাতুৰ পিছত যোগ হোৱা বিভক্তি হৈছে দুটা ঃ বৰ্তমান আৰু অতীত কালৰ প্রথম পুৰুষৰ বিভক্তি **-ওঁ** আৰু ভৱিষ্যত কালৰ প্রথম পুৰুষৰ বিভক্তি -ইম্।

স্বৰান্ত শব্দত **-ইম্**টো **-ম্** হিচাপে ব্যৱহাৰ হয়।

বৰ্তমান আৰু অতীত কালত -ওঁ বিভক্তিৰ ব্যৱহাৰ ঃ

মই **খাওঁ** (খা + ওঁ)।

মই **খাইছোঁ** (খা + ইছ্ + ওঁ)।

আমি **খাইছিলোঁ** (খা + ইছ্ + ইল্ + ওঁ)।

ভৱিষ্যত কালত -ইম্/-ম্ বিভক্তিৰ ব্যৱহাৰ ঃ

মই/আমি কামটো **কৰিম** (কৰ্ + ইম্)।

মই/আমি ভাত **খাম** (খা + -ম্)।

(খ) দ্বিতীয় পুৰুষৰ বিভক্তি ঃ অসমীয়া ভাষাত দ্বিতীয় পুৰুষত বিভক্তিৰ দুটা ৰূপ ঃ তুচ্ছ আৰু মান্য। তুচ্ছ ৰূপত ব্যৱহাৰ হোৱা ক্রিয়াবিভক্তি হৈছে ঃ -অ আৰু -ই; যেনে,

তই/তহঁতে সদায় কামটো **কৰ** (কৰ্ + অ)।

তই/তহঁতে কামটো **কৰিছিলি** (কৰ্ + ইছ্ + ইল্ + ই)।

তই/তহঁতে কামটো **কৰিবি** (কৰ্ + ইব্ + ই)।

মান্য ৰূপত ব্যৱহৃত ক্রিয়াবিভক্তি হৈছে ঃ -আ; প্রয়োগৰ উদাহৰণ—

তুমি/তোমালোকে কামটো **কৰা** (কৰ্ + আ)।

তুমি/তোমালোকে কামটো **কৰিছা** (কৰ্ + ইছ্ + আ)।

তুমি/তোমালোকে কামটো **কৰিছিলা** (কৰ্ + ইছ্ + ইল্ + আ)।

তুমি/তোমালোকে কামটো **কৰিবা** (কৰ্ + ইব্ + আ)।

(গ) তৃতীয় পুৰুষৰ বিভক্তি ঃ অসমীয়া ভাষাৰ তৃতীয় পুৰুষত প্ৰয়োগ হোৱা ক্ৰিয়াবিভক্তি হৈছে দুটা ঃ -এ আৰু -য়; -এ ব্যঞ্জনান্ত আৰু -য় স্বৰান্ত ধাতুত যোগ হয়।

উদাহৰণ ঃ

সি/সিহঁতে/তেওঁ/তেওঁলোকে কৰে (কৰ্ + -এ)।

সি/সিহঁতে/তেওঁ/তেওঁলোকে খায় (খা + -য়)।

অসমীয়া ভাষাত অনুজ্ঞা ভাবত (আদেশ, অনুৰোধ, অনুমতি, আশীৰ্বাদ, ইচ্ছা আদি বুজোৱা) দ্বিতীয় আৰু তৃতীয় পুৰুষত ধাতুৰ পিছত কিছুমান বিভক্তি যোগ হয়। এইবোৰ অনুজ্ঞাৰ বিভক্তি। এই বিভক্তিবোৰ হৈছে—

দ্বিতীয় পুৰুষ মান্য ৰূপত ঃ -আ

তুচ্ছ ৰূপত ঃ -০, -ই

তৃতীয় পুৰুষ ঃ -অক (-ওক)

দ্বিতীয় পুৰুষত অনুজ্ঞাৰ বিভক্তিৰ ব্যৱহাৰ ঃ

মান্য ৰূপ	**তুচ্ছ ৰূপ**
তুমি/তোমালোকে কৰা (কৰ্ + -আ)।	তই/তহঁতে কৰ্ (কৰ্ + -০)।
তুমি/তোমালোকে কৰিবা (কৰ্ + -ইব্ + -আ)।	তই/তহঁতে কৰিবি (কৰ্ + ইব্ + -ই)।

তুমি/তোমালোকে দিবা (দি + -ব্ + -আ)।	তই/তহঁতে দিবি (-ইব্) (দি + -ব্ + -ই)।

দ্বিতীয় পুৰুষৰ বৰ্তমান আৰু ভৱিষ্যত কালৰ বাক্যতহে অনুজ্ঞাৰ ভাব প্ৰকাশ হয়। এনে বাক্যবোৰত অনুজ্ঞাবাচক সুৰ বা লয় নিহিত হৈ থাকে।

তৃতীয় পুৰুষত অনুজ্ঞাৰ বিভক্তিৰ ব্যৱহাৰ ঃ

সি/সিহঁতে/তেওঁ/তেওঁলোকে কৰক (কৰ্ + -অক)

সি/সিহঁতে/তেওঁ/তেওঁলোকে খাওক (খা + -ওক)

(২) নাম বিভক্তি ঃ

(ক) সম্বন্ধবাচক বিশেষ্যৰ পুৰুষবাচক বিভক্তি ঃ

অসমীয়া ভাষাৰ সম্বন্ধবাচক বিশেষ্য শব্দৰ পিছত পুৰুষ অনুযায়ী নিৰ্দিষ্ট বিভক্তি কিছুমান যোগ হয়; এইবোৰেই সম্বন্ধবাচক বিশেষ্যৰ পুৰুষবাচক বিভক্তি। ভাৰতীয় আৰ্যভাষাসমূহৰ ভিতৰত একমাত্ৰ অসমীয়া ভাষাতহে পুৰুষ অনুযায়ী সম্বন্ধ পদৰ সুকীয়া ৰূপ হয়। অসমীয়া ভাষাৰ এই বিভক্তিকেইটা হৈছে ঃ -ৰা (-এৰা), -ৰ (-এৰ), -ক (-এক)।

প্ৰথম পুৰুষত কোনো বিভক্তি যোগ নহয় বাবে তাত -০ (শূন্য) বিভক্তি যোগ হোৱা বুলি ধৰি লোৱা হয়। দ্বিতীয় আৰু তৃতীয় পুৰুষত যোগ হোৱা -ৰা (-এৰা), -ৰ (-এৰ), -ক (-এক) বিভক্তিকেইটাৰ প্ৰয়োগ ধ্বনিসাপেক্ষে। -আ স্বৰান্ত সম্বন্ধবাচক শব্দৰ পিছত -ৰা, -ৰ, -ক বিভক্তি তিনিটা আৰু -আ ভিন্ন অন্য স্বৰান্ত তথা ব্যঞ্জনান্ত শব্দৰ পিছত -এৰা, -এৰ, -এক বিভক্তি তিনিটা যোগ হয়।

সম্বন্ধবাচক শব্দৰ পিছত যোগ হোৱা পুৰুষবাচক বিভক্তি ঃ

দ্বিতীয় পুৰুষৰ বিভক্তি ঃ -ৰা (-এৰা), ৰ (-এৰ)

মান্য ৰূপ	**তুচ্ছ ৰূপ**
তোমাৰ দেউতাৰা (দেউতা+-ৰা)।	তোৰ দেউতাৰ (দেউতা + -ৰ)।
তোমাৰ মাৰা (মা + -ৰা)	তোৰ মাৰ (মা + -ৰ)।
তোমাৰ শহুৰেৰা (শহুৰ + -এৰা)	তোৰ শহুৰেৰ (শহুৰ + -এৰ)।

তোমাৰ পেহীয়েৰা (পেহী+ -এৰা) তোৰ পেহীয়েৰ (পেহী + -এৰ)।

তৃতীয় পুৰুষৰ বিভক্তি ঃ -ক (-এক)

তাৰ / সিহঁতৰ দেউতাক (দেউতা + -ক)।

তাইৰ / সিহঁতৰ মাক (মা + -ক)।

ৰামৰ শহুৰেক (শহুৰ + -এক)।

সীতাৰ পেহীয়েক (পেহী + -এক)।

(খ) কাৰকবাচক বিভক্তি বা শব্দবিভক্তি ঃ কাৰকৰ লগত যোগ হোৱা বিভক্তিবোৰকে কাৰকবাচক বিভক্তি বা শব্দবিভক্তি বোলা হয়।

বাক্যত ক্ৰিয়াৰ সৈতে হোৱা বিভিন্ন নামশব্দৰ সম্বন্ধই কাৰক। বাক্যৰ বিভিন্ন স্থানত বহি কাৰকে ক্ৰিয়াৰ সৈতে সম্বন্ধ স্থাপন কৰে। অসমীয়া ভাষাত কাৰক ছয় প্ৰকাৰৰ ঃ কৰ্তাকাৰক, কৰ্মকাৰক, কৰণকাৰক, নিমিত্তকাৰক, অপাদানকাৰক আৰু অধিকৰণকাৰক।

কেতিয়াবা এটা নামশব্দৰ ক্ৰিয়াৰ পৰিৱৰ্তে অন্য এটা নামশব্দৰ সৈতে সম্বন্ধ স্থাপিত হয়। দুটা নামশব্দৰ এনে সম্পৰ্কক সম্বন্ধ পদ বোলে।

উদাহৰণস্বৰূপে—

দেউতাৰ কলম।

ৰামৰ ভনীয়েক।

উদাহৰণ দুটাত নাম শব্দৰ সৈতে নামশব্দৰহে সম্বন্ধ ঘটিছে। সম্বন্ধ পদ বিশুদ্ধ কাৰক নহয়। কিন্তু ইয়াত শব্দবিভক্তি যোগ হয়।

কাৰক আৰু সম্বন্ধপদৰ অৰ্থ প্ৰকাশ কৰিবলৈ ব্যৱহাৰ কৰা সৰ্গবোৰেই কাৰকবাচক বিভক্তি বা শব্দবিভক্তি। অসমীয়াত কাৰকবাচক বিভক্তি ছটা। সেইবোৰ হৈছে—

প্ৰথমা ঃ -এ(-ই) (কৰ্তা কাৰক)

দ্বিতীয়া ঃ -ক(-অক) (কৰ্ম কাৰক)

তৃতীয়া ঃ -ৰে(-এৰে) (কৰণ কাৰক)

চতুৰ্থী ঃ -লৈ(-অলৈ) (নিমিত্ত কাৰক)

ষষ্ঠী ঃ -ৰ(-অৰ) (সম্বন্ধ পদ)

সপ্তমী ঃ -ত(-অত) (অধিকৰণ কাৰক)

অসমীয়া ভাষাত কৰ্তা আৰু কৰ্ম কাৰকত কেতিয়াবা কোনো বিভক্তি যোগ নহয়। তেনেক্ষেত্ৰত কৰ্তা আৰু কৰ্ম কাৰকত -০ (শূন্য) বিভক্তি যোগ হোৱা বুলি ধৰি লোৱা হয়। আনহাতে অসমীয়া ভাষাত অপাদান কাৰক আছে কিন্তু সংস্কৃতত থকাৰ দৰে অসমীয়া ভাষাত পঞ্চমী বিভক্তি নাই। অসমীয়াত সম্বন্ধপদৰ বিভক্তি অৰ্থাৎ ষষ্ঠীৰ -ৰ(-অৰ) বিভক্তিৰ পিছত 'পৰা' অনুপদ যোগ দিহে অপাদান কাৰকৰ অৰ্থ প্ৰকাশ কৰা হয়। অসমীয়া ভাষাত আন কেইটামান অনুপদৰ জৰিয়তেও কাৰকৰ অৰ্থ প্ৰকাশ কৰা হয়। কৰণ কাৰকত তৃতীয়াৰ -ৰে(-এৰে) বিভক্তি যোগ হোৱাৰ উপৰিও দি, দ্বাৰা, জৰিয়তে, হতুৱাই, সৈতে আদি অনুপদৰো ব্যৱহাৰ হয়।

তলত কাৰক অনুযায়ী কাৰকবাচক বিভক্তিবোৰৰ প্ৰয়োগৰ উদাহৰণ দাঙি ধৰা হ'ল ঃ

কৰ্তাকাৰকৰ বিভক্তি ঃ -০ (শূন্য) আৰু -এ(-ই);

যি কৰে বা হয়, সেয়াই কৰ্তাকাৰক। কৰ্তাকাৰকত -০ (শূন্য) বিভক্তি আৰু প্ৰথমাৰ -এ(-ই) বিভক্তি যোগ হয়। ব্যঞ্জনান্ত শব্দত -এ আৰু স্বৰান্ত শব্দত -ই যোগ হয়। যেনে—

মানুহ (মানুহ + -০) আহিছে।

মানুহে (মানুহ + -এ) ভাত খায়।

সীতাই (সীতা + -ই) পঢ়িছে।

পাৰই (পাৰ + -ই) ৰুণ দিছে।

কৰ্মকাৰকৰ বিভক্তি ঃ -০ (শূন্য) আৰু -ক (-অক); কৰ্তাই যাৰ ওপৰত ক্ৰিয়া সম্পাদন কৰে তাকে কৰ্মকাৰক বোলে। কৰ্মকাৰকত -০ (শূন্য) আৰু দ্বিতীয়াৰ -ক (-অক) বিভক্তি যোগ হয়। স্বৰান্ত শব্দত -ক বিভক্তি আৰু ব্যঞ্জনান্ত শব্দত -অক বিভক্তি প্ৰয়োগ হয়। যেনে—

মানুহে ভাত (ভাত + -০) খায়।

বাঘে হৰিণা (হৰিণা + -০) খায়।

মানুহে প্ৰকৃতিক (প্ৰকৃতি + -ক) ভাল পাব লাগে।

মানুহে মানুহক (মানুহ + -অক) হিংসা কৰিব নালাগে।

কৰণকাৰকৰ বিভক্তি ঃ -ৰে (-এৰে)

যাৰ বা যিহৰ সহায়ত কৰ্তাই ক্ৰিয়া সম্পাদন কৰে তাকে কৰণকাৰক বোলা হয়। অসমীয়া ভাষাত স্বৰান্ত শব্দত -ৰে আৰু ব্যঞ্জনান্ত শব্দত -এৰে বিভক্তি যুক্ত হৈ কৰণকাৰকৰ অৰ্থ প্ৰকাশ হয়। যেনে—

তাই কটাৰীৰে (কটাৰী + -ৰে) তামোল কাটিছে।

নাপিতে কেঁচীৰে (কেঁচী + -ৰে) চুলি কাটে।

বনুৱাই কোৰেৰে (কোৰ + -এৰে) মাটি খান্দিছে।

তেওঁ সদায় চামুচেৰে (চামুচ + -এৰে) ভাত খায়।

দি, দ্বাৰা, জৰিয়তে, হতুৱাই, সৈতে আদি অনুপদৰ সহায়তো কৰণকাৰকৰ অৰ্থ প্ৰকাশ কৰিব পাৰি। এইক্ষেত্ৰত প্ৰথমাৰ -এ আৰু ষষ্ঠীৰ ৰ(-অৰ) বিভক্তিযুক্ত পদৰ পিছত অনুপদবোৰ যোগ হয়।

'দি' অনুপদ -এ বিভক্তিৰ পিছত আৰু বাকীবোৰ -ৰ বিভক্তিৰ পিছত বহে। যেনে—

তুমি কামটো হাতেদি (হাত + -এ + দি) কৰা।

দেউতাৰদ্বাৰা (দেউতা + -ৰ + দ্বাৰা) কামটো কৰাম।

ৰমেশৰ জৰিয়তে (ৰমেশ + -অৰ + জৰিয়তে) মই তালৈ যাম।

গীতাৰ হতুৱাই (গীতা + -ৰ + হতুৱাই) তোমাক খবৰটো দিম।

ছোৱালীজনী মাকৰ সৈতে (মাক + -অৰ + সৈতে) আহিছে।

ইত্যাদি

নিমিত্ত বা নিমিত্তাৰ্থক কাৰকৰ বিভক্তি ঃ -লৈ (-অলৈ)

দিশ, উদ্দেশ্য, লক্ষ্য, নিমিত্ত আদি অৰ্থ প্ৰকাশ কৰিবলৈ ক্ৰিয়াৰ সৈতে সম্বন্ধ ঘটা পদকে নিমিত্ত বা নিমিত্তাৰ্থক কাৰক বোলে। নিমিত্তকাৰকত চতুৰ্থীৰ -লৈ (স্বৰান্ত শব্দত) আৰু -অলৈ (ব্যঞ্জনান্ত শব্দত) বিভক্তি যোগ হয়।

যেনে—

মই দিল্লীলৈ (দিল্লী + -লৈ) গৈছিলোঁ।

এইপাহ ফুল তোমালৈ (তোমা- + -লৈ) আনিছোঁ।

দেউতা বজাৰলৈ (বজাৰ + -অলৈ) গ'ল।

ভাল কামে জীৱনলৈ (জীৱন + -অলৈ) খ্যাতি আনে।

অপাদান কাৰক ঃ

"যাৰ পৰা বা যিহৰ পৰা উৎপন্ন হোৱা, আৰম্ভ হোৱা, পতিত হোৱা, ভয় পোৱা, ৰক্ষা পোৱা, আঁতৰ হোৱা" বুজায়, সিয়ে অপাদান কাৰক। অসমীয়া ভাষাত অপাদান কাৰকৰ সুকীয়া বিভক্তি নাই। সম্বন্ধপদত যোগ হোৱা ষষ্ঠীৰ -ৰ (-অৰ) বিভক্তিৰ পিছত 'পৰা' অনুপদ যোগ দিহে অসমীয়াত অপাদান কাৰকৰ অৰ্থ প্ৰকাশ কৰা হয়। যেনে—

গুটিৰ পৰা (গুটি + -ৰ + পৰা) গছ হয়।

কুকুৰৰ পৰা (কুকুৰ + -অৰ + পৰা) সাৱধানে থাকিব।

সম্বন্ধ পদ ঃ সম্বন্ধ পদ কাৰক নহয়। কিন্তু ইয়াত ষষ্ঠী বিভক্তি **-ৰ/-অৰ** যোগ হয়। সেয়েহে ইয়াৰ আলোচনা কাৰকৰ লগতে কৰা হয়। ষষ্ঠী বিভক্তিক ধৰিহে অসমীয়া ভাষাত বিভক্তি ছটা। সম্বন্ধ পদৰ উদাহৰণঃ

দেউতাৰ (দেউতা + -ৰ) কলম।

ৰামৰ (ৰাম + -অৰ) ভনীয়েক।

অধিকৰণ কাৰকৰ বিভক্তি ঃ -ত (-অত)

স্থান, কাল, পাত্ৰ আদি যিহৰ আধাৰত ক্ৰিয়া সম্পাদন হয়, সেয়াই অধিকৰণ কাৰক। অধিকৰণ কাৰকত সপ্তমীত -ত (স্বৰান্ত শব্দত) আৰু -অত (ব্যঞ্জনান্ত শব্দত) বিভক্তি যোগ হয়।

যেনে—

হাবিত (হাবি + -ত) সাপ থাকে।

পানীত (পানী + -ত) মাছ থাকে।

আকাশত (আকাশ + -অত) চৰাই উৰিছে।

কলমটো মেজত (মেজ + -অত) আছে।

প্ৰথমা -এ(ই) বিভক্তিৰ সহায়তো কেতিয়াবা অধিকৰণ কাৰকৰ অৰ্থ প্ৰকাশ হয়। যেনে—

সি ঘাটে ঘাটে পানী খাইছে।

তাই বাটে বাটে ঘূৰি ফুৰিছে।

কথাই কথাই তৰ্ক নকৰিবা। ইত্যাদি।

শব্দৰ লগত শব্দৰ সম্বন্ধ ঘটা হিচাপে সম্বন্ধপদ বিশুদ্ধ কাৰক নহয়। কিন্তু ষষ্ঠী বিভক্তি যোগ হোৱাৰ কাৰণে কাৰকৰ শিতানত সম্বন্ধ পদৰো আলোচনা কৰা হয়।

কাৰক আৰু সম্বন্ধপদত যোগ হোৱা অসমীয়া কাৰকবাচক বিভক্তি বা শব্দবিভক্তিবোৰক তলত দিয়া ধৰণে তালিকাভুক্ত কৰিব পাৰি—

কাৰক	বিভক্তি	বিভক্তিৰ ৰূপ	
		স্বৰান্ত শব্দত	ব্যঞ্জনান্ত শব্দত
কৰ্তা	শূন্য প্ৰথমা	-০ -এ, -ই	-০ -এ
কৰ্ম	শূন্য দ্বিতীয়া	-০ -ক	-০ -অক
কৰণ	তৃতীয়া	-ৰে	-এৰে
নিমিত্ত	চতুৰ্থী	-লৈ	-অলৈ
অপাদান	—	—	—
সম্বন্ধ পদ	ষষ্ঠী	-ৰ	-অৰ
অধিকৰণ	সপ্তমী	-ত	-অত

(খ) অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰত্যয়

বিভক্তিৰ আলোচনাত উল্লেখ কৰা হৈছে যে যুক্ত প্ৰাকৃতি বা শব্দৰ লগত যোগ হৈ নতুন অৰ্থবহ শব্দৰ সাধন কৰিব পৰা যুক্ত প্ৰাকৃতিবোৰেই সৰ্গ। অসমীয়া ভাষাৰ শব্দ-সাধন প্ৰক্ৰিয়াৰ এটা মুখ্য ভাগ হৈছে সৰ্গৰ

সংযোগত শব্দ-সাধন। অসমীয়া ভাষাত দুই ধৰণে সৰ্গ যোগ হৈ শব্দৰ সাধন হয় ঃ মূল শব্দৰ আগত আৰু মূল শব্দৰ পিছত সৰ্গ যোগ হৈ শব্দৰ সাধন হ'ব পাৰে। মূল শব্দৰ আগত যোগ হোৱা সৰ্গবোৰক উপসৰ্গ বা পূৰ্ব সৰ্গ আৰু মূল শব্দৰ পিছত যোগ হোৱা সৰ্গক পৰসৰ্গ বোলা হয়।

শব্দ সাধনৰ সৰ্গবোৰক প্ৰত্যয় বুলি কোৱা হয়। সেই পিনৰ পৰা অসমীয়া ভাষাত প্ৰত্যয়ক দুটা প্ৰধান ভাগত ভগাব পাৰি— (১) পূৰ্ব প্ৰত্যয় আৰু (২) পৰ প্ৰত্যয়।

(১) **পূৰ্ব প্ৰত্যয় ঃ** উপসৰ্গবোৰেই পূৰ্ব প্ৰত্যয়। সংস্কৃতৰ কুৰিটা উপসৰ্গৰ ব্যৱহাৰ হোৱাৰ উপৰিও অসমীয়া ভাষাত আন কেইবাটাও উপসৰ্গৰ প্ৰয়োগ হয়। যেনে,

বে- ঃ বেদখল, বেআইন

আও- ঃ আওমৰণ, আওবাট

অ- ঃ অমিল, অসময়

অনা- ঃ অনাঅসমীয়া, অনাহক আদি।

(১) **পৰ প্ৰত্যয় ঃ** অসমীয়া ভাষাত পৰসৰ্গ বা পৰ প্ৰত্যয় দুই প্ৰকাৰৰ— (ক) কৃৎ প্ৰত্যয় আৰু (খ) তদ্ধিৎ প্ৰত্যয়।

(ক) কৃৎ প্ৰত্যয় ঃ

ধাতুৰ পিছত যোগ হৈ যি প্ৰত্যয়ে নতুন অৰ্থবাচক শব্দৰ সৃষ্টি কৰে, তেনে প্ৰত্যয়কে কৃৎ প্ৰত্যয় বোলে। অসমীয়া ভাষাত ব্যৱহাৰ হোৱা কিছুমান কৃৎ প্ৰত্যয়ৰ ব্যৱহাৰ তলত দেখুওৱা হ'ল।

ধাতু	+	কৃৎ প্ৰত্যয়	=	নতুন অৰ্থবাচক শব্দ
বহ্	+	-উৱা	=	বহুৱা
শো	+	-অন	=	শোৱন
উজা>উজ্	+	-অনি	=	উজনি
মাগ্>মগ্	+	-অনিয়াৰ	=	মগনিয়াৰ
নাচ্	+	-অনী	=	নাচনী
কান্দ্	+	-উৱা	=	কান্দুৱা ইত্যাদি।

(খ) **তদ্ধিৎ প্ৰত্যয় ঃ** নামশব্দ বা প্ৰাতিপদিকৰ পিছত যোগ হৈ নতুন অৰ্থযুক্ত শব্দৰ সৃষ্টি কৰা প্ৰত্যয়কে তদ্ধিৎ প্ৰত্যয় বোলে।

অসমীয়া ভাষাত প্ৰয়োগ হোৱা তদ্ধিৎ প্ৰত্যয় কিছুমানৰ উদাহৰণ হৈছে—

নাম শব্দ/ প্ৰাতিপাদিক	+	**তদ্ধিৎ প্ৰত্যয়**	=	**নতুন অৰ্থবাচক শব্দ**
খেত্	+	-ই	=	খেতি
ধান	+	-অনি	=	ধাননি
ৰস	+	-আল	=	ৰসাল
ধাৰ	+	-উৱা	=	ধৰুৱা
বেগ	+	-আই	=	বেগাই
সাধু	+	-তা	=	সাধুতা ইত্যাদি।

(গ) জতুৱা ঠাঁচ

জতুৱা ঠাঁচ ভাষা এটাৰ স্বকীয় প্ৰকাশভংগী বা ঘৰুৱা কথনভংগী। দুটা বা ততোধিক শব্দ লগ লাগি গঠন হোৱা ভাষাৰ যি গোটে কেৱল আভিধানিক অৰ্থ প্ৰকাশতেই সীমাবদ্ধ নাথাকি সম্প্ৰসাৰিত অৰ্থ প্ৰকাশ কৰে, বৰং কেতিয়াবা আভিধানিক অৰ্থৰ পৰিৱৰ্তে সম্প্ৰসাৰিত অৰ্থহে মুখ্য হৈ পৰে, ভাষাৰ তেনে গোটকে জতুৱা ঠাঁচ বোলে।

জতুৱা ঠাঁচ ভাষা এটাৰ অলংকাৰ স্বৰূপ। ই ভাষাক শুৱলা আৰু চহকী কৰে। জতুৱা ঠাঁচ এক বাচিক কলা আৰু ই মানুহৰ মুখ বাগৰি অহা। মানুহৰ দৈনন্দিন জীৱনৰ সামাজিক, ৰাজনৈতিক, সাংস্কৃতিক, অৰ্থনৈতিক আদি অভিজ্ঞতাৰ পটভূমিত জতুৱা ঠাঁচ গঢ় লৈ উঠে আৰু পৰৱৰ্তী সময়ত এইবোৰ লিখিত ৰূপত প্ৰকাশ হয়। দৰাচলতে জতুৱা ঠাঁচবোৰ নিৰ্দিষ্ট ভাষিক গোষ্ঠী একোটাৰ স্বকীয় সম্পদ; জাতি একোটাৰ পৰিচায়ক। 'জতুৱা' শব্দটোৰ ব্যুৎপত্তি হৈছে 'জাত' (জাতি) শব্দৰ পৰা। 'চন্দ্ৰকান্ত অভিধান'ত জতুৱা শব্দৰ অৰ্থ দিয়া আছে এনেদৰে— "বিণ. নিজৰ জাতৰ বস্তুৰ দৰে হোৱা; বিজতৰীয়া নোহোৱা"।

জতুৱা ঠাঁচৰ দুই ধৰণৰ প্ৰয়োগ লক্ষ্য কৰা যায়—

(১) সাধাৰণ অৰ্থ প্ৰকাশক।

(২) সম্প্ৰসাৰিত অৰ্থ প্ৰকাশক।

(১) **সাধাৰণ অৰ্থ প্ৰকাশক জতুৱা ঠাঁচ ঃ** নাম শব্দৰ লগত ক্ৰিয়া বা আন শব্দ যোগ হৈ সাধাৰণ অৰ্থ প্ৰকাশক জতুৱা ঠাঁচবোৰ সৃষ্টি হয়।

উদাহৰণ ঃ

আউল লাগ্, আশা পাল্, ইতিকিং কৰ্, লগ ধৰ,
কঠীয়া পাৰ্, কাপোৰ ধো, গছ বগা, আঁঠুৰা তৰ্,
দুৱাৰ মাৰ্, ঘৰ ভাঙ্, কথা হ্, ঘৰ সাজ্,
ধন দিয়া, পিয়াহ লগা, ফাঁকি দে। ইত্যাদি।

উল্লিখিত জতুৱা ঠাঁচবোৰ মোটামুটিভাৱে সাধাৰণ অৰ্থ প্ৰকাশক। এইবোৰত সম্প্ৰসাৰিত অৰ্থ মুখ্য হৈ পৰা নাই। এনে জতুৱা ঠাঁচ গঠন হোৱাৰ ক্ষেত্ৰত যোগ হোৱা শব্দ সমষ্টিৰ অৰ্থৰ সংগতি আৰু প্ৰয়োগৰ যোগ্যতা থকা নিতান্তই আৱশ্যক। উদাহৰণস্বৰূপে অসমীয়া ভাষাত মানুহৰ ক্ষেত্ৰত 'লগ' শব্দৰ লগত ধৰ্ শব্দ যোগ হোৱাৰহে যোগ্যতা আছে; সেয়েহে আমি 'দুটা বস্তু লগ কৰোঁ' কিন্তু 'মানুহক লগ ধৰোঁ'। তেনেদৰে 'ভৰি মেলোঁ' কিন্তু 'আঁঠুৰা তৰোঁ'।

(২) **সম্প্ৰসাৰিত অৰ্থ প্ৰকাশক জতুৱা ঠাঁচ ঃ** বিশেষ্য, বিশেষণ, ক্ৰিয়া আদি শব্দবোৰ ভিন্ ভিন্‌কৈ বা একেলগে প্ৰয়োগ হৈ সম্প্ৰসাৰিত অৰ্থ প্ৰকাশক জতুৱা ঠাঁচবোৰ গঠন হয়। এনে জতুৱা ঠাঁচ গঠন হোৱা শব্দবোৰৰ সাধাৰণ বা আভিধানিক অৰ্থ তল পৰি সম্প্ৰসাৰিত অৰ্থহে প্ৰকাশি উঠে।

উদাহৰণ ঃ

কপাল ফুলা	—	সৌভাগ্য উপস্থিত হোৱা
কাণে কাণ মাৰি	—	কোনোমতে
কঁকালত টঙালি বন্ধা	—	কোনো কামলৈ সাজু হোৱা
গা এৰা দিয়া	—	মনোযোগ নিদিয়া বা দায়িত্ব এৰা
গাৰ নোম ডাল ডাল হোৱা	—	অতিপাত ভয় খোৱা
গা টঙা	—	সুস্থ হৈ উঠা

চকু কপালত উঠা	—	আচৰিত হোৱা
চকু চৰহা	—	আনৰ ভাল দেখিব নোৱৰা
চকুৰ কুটা	—	অপ্ৰিয়, শত্ৰু
মুখ বজোৱা	—	কাজিয়া কৰা
হাত লৰ	—	চোৰ স্বভাৱৰ
হাত দীঘল	—	ক্ষমতাশালী, প্ৰভাৱশালী
দাঁতে-ওঁঠে লগা	—	কাজিয়া-পেচাল কৰি থকা
দাঁত নোহোৱা	—	সাহস নথকা
হিয়াৰ আমঠু	—	অতি মৰমৰ
মূৰ পোলোকা দিয়া	—	দায়িত্বৰ পৰা আঁতৰি থকা
এলা-পেচা	—	সাধাৰণ
উৰুলি পুঙা	—	থান থিত নোহোৱা
পিঠি দিয়া	—	আওকাণ কৰা
অজীণ পাতকী	—	জীণ যাব নোৱৰা, মিলিব নোৱৰা
ঊনৈশত বা বলা	—	আনন্দত আত্মহাৰা হোৱা

ইত্যাদি।

জতুৱা ঠাঁচৰ সৈতে খণ্ডবাক্য, প্ৰবাদ-প্ৰবাচন, পটন্তৰ, ফকৰা-যোজনা আদি অভিধাবোৰো জড়িত হৈ থাকে। বহু সময়ত এইবোৰৰ মাজত পানী নসৰকা পাৰ্থক্য বিচাৰি উলিওৱা কঠিন হৈ পৰে। তথাপি কিছু কিছু সুকীয়া বৈশিষ্ট্যই এইবোৰক স্বকীয় মৰ্যাদা প্ৰদান কৰে।

আৰ্হি প্ৰশ্ন ঃ

(ক) অতি চমু প্ৰশ্ন ঃ (প্ৰতিটো প্ৰশ্নৰ মূল্যাংক - ১)

১। ভাষাৰ আটাইতকৈ ক্ষুদ্ৰ উপাদানটো কি?

২। শব্দ কাক বোলে?

৩। অসমীয়া ভাষাত কেতিয়াবা কৰ্তা আৰু কৰ্মকাৰকত কোনো বিভক্তি যোগ নহ'লে কি বিভক্তি যোগ হোৱা বুলি ধৰা হয়?

৪। অসমীয়া ভাষাত পূৰ্বসৰ্গ বা উপসৰ্গই শব্দ সাধন কৰেনে?

৫। জতুৱা ঠাঁচৰ দুই ধৰণৰ প্ৰয়োগ কি কি?

(খ) **চমু প্ৰশ্ন ঃ (প্ৰতিটো প্ৰশ্নৰ মূল্যাংক - ২ অথবা ৩)**

১। ব্যাকৰণ কাক বোলে?

২। অসমীয়া ভাষাত বিভক্তিবোৰক প্ৰধানত কি কি ভাগত ভাগ কৰিব পাৰি?

৩। ক্ৰিয়াবিভক্তি কাক বোলে? দুটা উদাহৰণ দিয়া।

৪। প্ৰত্যয় কাক বোলে?

৫। পৰ প্ৰত্যয় বা পৰসৰ্গক কি কি দুটা ভাগত ভাগ কৰিব পাৰি?

(গ) **দীঘল প্ৰশ্ন ঃ (প্ৰতিটো প্ৰশ্নৰ মূল্যাংক - ৪ অথবা ৫)**

১। ব্যাকৰণৰ উপাদানসমূহৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা।

২। অসমীয়া ভাষাত সম্বন্ধবাচক বিশেষ্যৰ পিছত যোগ হোৱা পুৰুষবাচক বিভক্তিবোৰৰ প্ৰয়োগ দেখুওৱা।

৩। অসমীয়া কাৰকবাচক বিভক্তিৰ এখন তালিকা প্ৰস্তুত কৰা।

৪। তলৰ শব্দবোৰত কি প্ৰত্যয় যোগ হৈছে ভাঙি দেখুওৱা।

খেতি, খাৱন, লিখক, ধাননি, কান্দুৰা।

৫। তলৰ জতুৱা ঠাঁচবোৰেৰে বাক্য গঠন কৰা।

কঁকালত টঙালি বন্ধা, চকু কপালত উঠা, দাঁতে-ওঁঠে লগা, মূৰ পোলোকা দিয়া, উনৈশত বা বলা।

•••

DAILY ASSAM